

DE REFORMATIE

Weekblad tot ontwikkeling van het Gereformeerde leven

Onder redactie van Prof. Dr. F. J. J. Buijendijk, Dr. K. Dijk, Dr. V. Hepp en Dr. B. Wielenga

Medewerker(s): Dr. H. A. van Andel, Solo; J. van Andel, 's-Gravenhage; Dr. H. E. van Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr. Henry Beets, Grand Rapids; Dr. Joh. C. Brean, Amsterdam; W. R. Engelkes, Amsterdam; Prof. Dr. F. W. Groshuis, Amsterdam; Prof. Dr. T. Hoekstra, Kampen; Dr. G. Keizer, Tiel; Dr. B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr. J. G. Kuntz, Arnhem; Dr. G. R. Kuiper, Haarlem; Mr. H. S. S. Kuyper, Bloemendaal; Dr. H. W. Lamah, Assen; Dr. C. Linaar, Amsterdam; Dr. S. O. Los, 's-Gravenhage; Dr. F. C. Meijer, Rotterdam; Dr. J. C. de Moor, Utrecht; Dr. J. C. Rullmann, Utrecht; Dr. K. Schilder, Groningen; Dr. W. J. A. Schouten, Kampen; C. Tazelaar, Amsterdam; Dr. J. Thijl, Meppel; Dr. H. W. van der Vaart Smit, 's-Graveland; Dr. D. H. Th. Vollenhoven, 's-Gravenhage; Dr. J. de Vries, Tilburg; Dr. J. D. Wielenga, Hoofddorp; Mr. J. A. de Wilde, 's-Gravenhage.

Adres der Redactie:

Dr. V. HEPP, Paul Krugerstraat 55, Watergraafsmeer.

Drukkers-Uitgevers:

OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes.
Tel. No 58 — Postrekening No 30000.

Abonnement: f 1.25 per drie maanden bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitel. en Ned. Indië f 1.50 (voor Amerika \$ 3) p. jaar.
Advertentieën: 35 ct. p. regel, Familieberichten 25 ct. p. regel.

INHOUD: Uit de Schrift: Zelfbedwang (Lucas 2:51a). — Kerkelijk Leven: Het studeren der Ouderlingen I. Kerkelijk Rekenen: Geen dwang, maar vrijheid: Het Hongaarsche Studiefonds. — Uit het Politieke en Sociale Leven: De Kerk en de Sociale Kwestie II. — Onderwijs en Opvoeding: Van Bob en Bep en Brammetje. — Literatuur en Kunst: Daden. — Kuyper-Bibliografie XV. — Uit de Buitenlandsche Kerken: Het nabije Oosten. — Perschoonw. — Correspondentie. — Kerknieuws.

UIT DE SCHRIFT.

Zelfbedwang.

En Hij ging met hen af....

Lucas 2:51a.

Op het eerste hooren wel wat teleurstellend, dat „en Hij ging met hen af“.

In Jezus' menselijke ontwikkeling was immers zulk een heerlijk oogenblik gekomen. Hij was zich bewust geworden, waartoe Hem de Vader geroepen had. Voor het eerst vernemen we, dat Hij met klaren blik het werk, 'twelk God Hem had opgedragen, vóór zich zag liggen.

Of het kwam door het hooren en ondervragen der leeraren, de kenners der Schriften — alzo door het Woord Gods —, of door het zien van den rijken bampeldienst, waarbij Hij in velerlei beeld zichzelf aanschouwde, of door onmiddellijke bekendmaking des Vaders, — hoe het zij, er komt een oogenblik waarin Jezus zegt, dat Hij moet zijn in de dingen Zijns Vaders.

Hij ziet Zijn Middelaarsroeping; Hij weet de Zoon Gods te zijn, in de wereld gekomen om zondaars zalig te maken. Hier in den Tempel, hier in het Huis des Vaders is het Hem duidelijk geworden, wie Hij is en wat Hij te doen heeft. En Zijn hart leeft erin; al Zijne begeerten gaan erin op; het is als had Hij al het andere daarvoor vergaten; en wanneer Maria en Jozef Hem daar aantreffen, dan moeten zij Hem als tot een andere wereld terugroepen. Het kind Jezus is tot het volle besef gekomen: „Ik moet zijn in de dingen Mijns Vaders.“

En wat volgt dan onmiddellijk daarop? — „En Hij ging met hen af“.

Zie, wij zouden — zoo we aan dit woord niet gewend waren — het toch eigenlijk niet hebben verwacht.

Wat wij verwachten zouden, dat is dit: „En Hij ging niet meer met hen af, maar bleef te Jeruzalem en maakte zich bekend als de Zoon Davids, de Messias Israëls“.

Wat wij verwachten zouden, dat is dit: Deze Jezus, voor wiens blik het werk staat, dat de Vader Hem opdragt, die gezien heeft dat Hij de Heiland der wereld zal zijn, — deze Jezus, wiens ziel erin juicht, dat Hij de redder van zondaren zal wezen, de Middelaar Gods en der menschen — zie, Hij zal nu staan in het midden der leeraren en Hij zal de rollen grippen, over welke zij zoo juist gebogen waren, en Hij zal zeggen: „Nu, gij mannen van Israël! Heden is deze Schrift in „uwe ooren vervuld!... Zie, Hij staat midden „onder u!“...“

En dan lezen we ineens dat nuchtere, bijna teleurstellende: „En Hij ging met hen af“.

En Hij gaat niet slechts met hen af, maar Hij blijft daar te Nazareth nog achttien jaren. Tot aan zijn dertigste jaar — Hij is nu twaalf — doet Hij geen teeken, leeft vergeten, houdt zich terug, treedt niet op, zegt niet: Ik ben de Christus.

Hij, wiens ziel gebrand had door te Jeruzalem om in te gaan tot Zijn werk, Hij bedwingt dat vuur en begraaft zich nog vele jaren te Nazareth. „En Hij ging met hen af“.

Verstaat ge welk eene zielskracht er in dit woord openbaar wordt? Voelt ge welk heilig zelfbedwang daar in ligt? Welk eene verlokking het voor Hem

geweest is om zich daar te Jeruzalem voor den tijd bekoud te maken en welk eene zuigende verzoeking al die achttien jaren op Zijne ziel is aangekomen?

Denk u in als ons eene schoone, begeerlijke taak getoond wordt. Hoe zijn wij dan geneigd die aanstonds aan te vatten.

En denk u dan Jezus, die immers een vurig jongeling geweest moet zijn. Hoe zal Hij al die jaren verlangd hebben, zich aan Israël te verlooven!

En toch — en lóch: „Hij ging met hen af en bleef te Nazareth.“

Wat had Hij gezegd daar in den tempel? Immers: dat Hij moest zijn in de dingen Zijns Vaders!

Nu, hier waren al aanstonds voor Hem die dingen des Vaders: het stil zijn en wachten; het wachten op Gods tijd. De dingen des Vaders lagen nog niet te Jeruzalem, maar ze lagen daar te Nazareth.

Het was 's Vaders tijd nog niet. Zoo de Zoon zich nu reeds aan Zijn openbare werk had gegeven, de strijd ware gekomen vóór den tijd. Als mensch zou Jezus onrijp, te vroeg, gegrepen hebben naar zoo groot een werk als de verlossing der wereld. Niet onvoorwaardelijk, niet ongevoelend mag Hij ingaan tot Zijn arbeid. Daarom moet Hij achttien jaren in de oefenschool der zelfverloochening. Zelfverloochening zal eenmaal heel Zijn werk zijn. En daarom doet de Vader dit: Hij laat den Zoon eerst daar te Jeruzalem Zijne heerlijke taak zien en dan leidt Hij Hem weer terug naar Nazareth, opdat Hij leere zichzelf te verloochenen, Zijn heilig vuur te bedwingen, de verlokkingen te weerstaan, alle begeerten gevangen te geven onder den wil des Vaders, en daardoor straks — wij spreken naar den mensch — als een gerijpt man en geoefend held het groote strijdperk in te treden.

O, nu wordt dit woord ons lief, nietwaar? „Hij ging met hen af“.

Hij ging. Zij nemen Hem niet mee, maar Hij gaat zelf. Hij kiest den weg des Vaders. Hij wijst alles af, wat Hem daarvan wil aflokken. Hij geeft zelfs Zijne onzondige begeerten gevangen aan den wille Gods. Hij wil niets dan één ding; te zijn in de dingen Zijns Vaders.

Zouden wij de kracht niet zien, welke zich hier voor ons in den Christus opent?

Maar immers hebt ge de overeenkomstige worsteling in uw leven reeds herkend; de worsteling om onder den wil Gods te komen.

O, wel niet zoo als bij Jezus, maar daardoor juist is er bij Hem voor u kracht.

Neem, 't zijn niet altijd de zonden waartegen hier moet gestreden. 't Zijn ook onze wenschen en plannen — in zichzelf goed, maar die niet de levensleiding Gods niet overeenkomen. Wij zouden het zoo anders willen als de Heere het schikt. Wij hadden het zoo niet gedacht. Wij verstaan niet waar, om God het zoo leidt. In ons natuurlijk leven niet en in ons geestelijk leven niet. Wij hadden ons bestek gemaakt en Gods zegen daarover afgebeden. En in plaats dat God zegende, komt Hij en werpt ons heele plan omver. En Hij kruisigt ons vleesch en doet ons hart kreunen van pijn. Wij wilden daar te Jeruzalem zijn en de Heere zond ons naar Nazareth.

En dan komt de verzoeking. De verzoeking om onzen eigen weg te gaan en ons eigen leven te maken.

En zoo wij dat niet kunnen, dan met God te twisten over Zijn bestel. En dan komt de zonde erin, de zonde van het niet willen blijven in de dingen des Vaders, van het niet willen afgaan den weg dien God ons wijst, maar het willen opgaan den weg van ons eigen hart.

Wie onzer zal dit niet erkennen?

En wie onzer zal niet alzo zwak zijn, dat hij geen oogenblik kan bestaan?

O, zoo uw hart dan den weg des Heeren zoekt, zoo gij hult en vraagt: „Heere, leer mij uwen weg; „ik zal in uwe waarheid wandelen“, zoo gij de kracht in uzelfen gevoelt te missen om af te gaan naar het Nazareth, dat God u wijst — zie, dan is hier de bron uwer sterkte, deze Jezus, van Wien staat: „En Hij ging met hen af“; deze Jezus, volmaakt blijvende in de dingen Zijns Vaders.

Dat heeft Hij voor u gedaan. Hij is voor u afgaan dien weg van zelfverloochening, van heilig zelfbedwang, van vereeniging met 's Vaders wil, opdat gij achter Hem zoudt aankomen, volgende in Zijne voetstappen.

Gij moet ook zijn in de dingen des Vaders. Niet in uwe dingen, niet in uwe plannen, niet in uwe levenslijnen, doch in de taak die uw God u wijst. Maar gij kunt er niet alleen in zijn. Gij kunt er slechts in zijn met Hem, met de kracht van uw Jezus, die er voor u in was.

Nu, laat het dan van U gezegd zijn: En Hij ging met Hem af.

Niet alleen afgaan dien levensweg van Jeruzalem naar Nazareth. Maar elken dag met Jezus afgaan. Hem vrage, Hem vasthouden, aan Hem belijdende: „Heere, ik ga! Maar door U, door U, alleen!“

U. v. A.

KERKELIJK LEVEN.

Het studeren der Ouderlingen.

I.

Van de overzijde ontwerpt men zich een eigenaardig beeld van den onderling.

Hij zou de zuivere tegenwoordigheid zijn van het conservatieve element in onze kerken.

De predikanten, ook in onze kerken, zouden nog wel in meer vooruitstrevende richting willen gaan. Maar de onderling is hun rem, zoo zegt men.

Daartoe is hij ook van de gemeente verkoren. Hij is bij uitstek de drager van de traditie en laat zich daarvan niets ontnemen, al is het door de wetenschap geoordeeld, door den tijd tot een antikwiteit gemaakt.

En waar er in elk kerkeraadcollege meerdere exemplaren van zijn soort zijn, die onderling wel grooten naijver kennen en elkander gaarne vliegen afvangen, maar waar het om het behoud van bestaande toestanden gaat het toch steeds roerend met elkander eens zijn, kan de predikant met zijn plannen van vooruitgang niets beginnen.

De jonge dominee met zijn hooge idealen wordt eenvoudig lam geslagen.

Hij wordt door alle personen uit het achtbaar college beurt om beurt zoo met de conservatieve gard bewerkt, tot ook hij een sleurmensch, een lange-pijp-mensch, een altijd door koffie-slurpend-mensch, een ach-en-wee-mensch is geworden.

Zijn gezicht gaat zoetelijk glimmen.

Zijn pas wordt afgemeten.

Zijn spreken is gelijk het kerkgezag in zijn gemeente. De halve noten zijn er uit. Hij spreekt alleen op heele.

Zijn stem heeft de noodige zalving verkregen.

En de onderling ziet met welgevallen hem wandelen.

Hij heeft dominee toch maar gedruid.

Wat dominee is, is hij geworden door hem.

Immiddels acht hij het veilig hem toch in de gaten te blijven houden.

Want die nieuwe tijd...

Daar hebt ge, in onze eigen woorden geteekend, zoo ongeveer het portret, dat een vrijzinnig kerk-nieuwsredacteur van hem schilderde.

De vroegere domineesoverheersching (dominatie) zou door een ouderlingsoverheersching zijn vervangen.

De ouderling is de dwarsdijker geworden.

Lijkt het portret?

En dan zal mogelijk geantwoord worden: ik ken wel ouderlingen, die er veel van weg hebben.

Ik ken ze ook.

Menschen van vóór den pruikentijd, die het altijd maar hebben over Beukelman en Tumman en Kneelman en ik weet niet welke mannen en, als ze eens een nieuwerwetsche lui hebben, komen aandragen met den clonx.

Menschen, die op een prik weten, wat de varkens kosten en de eieren opbrengen en daarin gaarne meegaan met hun tijd, maar die niet weten, wat er in de kerk des Heeren omgaat.

Menschen, wier tijdbeoordeeling in het kerkelijke niet verder gaat, dan dat de dochter Sions een bruik heeft, welke wel niet meer te genezen zal zijn en waarom dan ook moet worden getreurd.

Zulke menschen vindt ge bijna alleen nog maar op achteraf-dorpjes. En dan meestal in herderlooze gemeenten.

Daar oefenen ze soms niet geringen invloed.

En staan de voorigezette reformatie der kerken in den weg.

Maar dat dit portret de doorsnee-ouderling zou kunnen voorstellen, moet met kracht betwist.

Het is karikatuurteekening.

Meer niet.

Trouwens, onbedoeld geeft men dat van de overzijde ook toe.

Bij andere gelegenheden publiceeren dezelfde redacteurs, dat onze kerken in frischeheid en actie den anderen tot een voorbeeld kunnen dienen en men wijst dan op afschaffing der kerkcolleges, vrijwillige verhooging der traktementen, bouw van nieuwe, grootsch-opgevatte kerken.

Hoe zou dat alles tot stand kunnen komen, indien de ouderlingen niet medewerkten?

Hoe zou een Synode als die van Leeuwarden zulke verstrekkende besluiten hebben kunnen nemen, indien de ouderlingen er niet evenzeer van doordrongen waren, dat nieuwe tijden, nieuwe eischen hebben, waar toch zoo'n Synode voor de helft uit ouderlingen is saamgesteld?

Veilig kunnen we constataren: er is geen predikanten-ouderlingen conflict, een hoogst enkele uitzondering daargelaten.

Van ouderlingsoverheersching is geen sprake.

Werpen we dat dus zoo ver van ons, als maar mogelijk is, wel moet de vinger gelegd op een wondeplek in het ouderlingenambt.

In de meeste kerken heeft pas weer bevestiging van ouderlingen plaats gehad en daarbij werd uit het formulier onder meer voorgelezen: „Om hetwelk te doen de Ouderlingen schuldig zijn Gods Woord naarstig te doorzoeken en zichzelf gehoorzaam te oefenen in de overlegging van de verborgenheden des geloofs.“

En nu geeft de vraag pas: gebeurt dit ook en gebeurt het op de rechte manier?

Want zou het worden nagelaten of zou men een averechtsche methode volgen, dan zouden op den duur daaruit misstanden ontstaan.

Het is goed zich daarvan eens rekenschap te geven.

Voorkomen is ook hier beter dan genezen.

— Kerkelijk Rekenen.

In den strijd tusschen Openbaar en Bijzonder Onderwijs is wel eens de spot gedroeven met christelijke rekenkunde.

Doch thans kregen wij onder de oogen een proeve van vrijzinnig-kerkelijke rekenkunde.

In het „Kerkelijk Jaaroverzicht“ van het Vaderland, dat overigens niet onverdienstelijk oriënteert, schrijft J. J. M., in wiens initialen wij een socialistisch predikant meenen te herkennen, aangaande onze kerken: „De overgang van enkele duizenden heeft hun, goed gedisciplineerd als ze zijn, niet gedeerd.“

Even te voren had hij het over De Wissse.

Even later noemt hij den naam van De Netelembos.

Zouden die deze „eenige duizenden“ hebben meegenomen?

Ons niet bekend.

Laat de schrijver maar eens informeren te Driebergen, Arnhem, Middelburg en op welke plaatsen hij maar wil en hij zal tot de conclusie komen, dat het met „eenige honderden“ ophoudt.

Of heeft hij wellicht bij vergissing vermenigvuldigd in plaats van opgeteld?

— Geen dwang, maar vrijheid.

Prof. Hoekstra heeft in „De Bazuin“ op de verschillende bedenkingen, welke tegen zijn voorstel ontrent de verdeeling der studiebeurzen zijn ingebracht, op den humanen toon, welken men van hem gewend is, geantwoord.

Hij betoogt o.m., dat hij geen vuurtjes gestookt heeft.

Dat gelooven wij ook gaarne.

Wij hebben dat trouwens ook niet beweerd.

Wij achten het alleen onvoorzichtig om thans deze kwesties aan de orde te stellen.

Wij moeten, zoo meent hij, elkaar vrij in de oogen zien en zeggen waar het op staat.

Accoord.

Maar als hoogleraar in de psychologie zal prof. Hoekstra toch zeker niet de waarde oorkennen van het psychologisch moment.

En naar het ons voorkomt, is het heden het psychologisch moment niet om zonder haristocht over deze dingen te spreken.

Artikelen en ingezonden stukken in enkele bladen naar aanleiding van prof. Hoekstra's voorstel, wijzen dit dunkt mij, reeds voldoende uit.

Techt raakt dit nog niet ons hoofdbezwaar.

Wij gelooven, dat het voorstel van prof. Hoekstra niet te verwetelijken is, zonder dwang.

De praktische regelingen, welke hij zou willen getroffen zien tusschen deputaten van verschillende provincien, vermogen het dwingend karakter nooit op te heffen.

Als de verhandelingen van hen, die uit kerkelijke bezorgen aan de Vrije en te Kampen studeeren, staan gelijk heden, dan kunnen wij niet inzien, hoe dit ooit zoo is te regelen, dat ieder student de vrije keuze behoudt.

Daarboven is het de vraag of op die manier de studiebeurzen der particuliere Synodes niet van lieverlede om generale Deputaten zouden roepen, iets, wat onze kerken uit beginsel hebben afgewezen.

— Het Hongaarsche Studiefonds.

Eenige weken ligt reeds een stuk van prof. Grosheide, voorkomend in „Noord-Hollandsch Kerkblad“ op opname te wachten.

Het Hongaarsche Studiefonds, waarover we eenige maanden geleden schreven, is tot stand gekomen en uit verschillende plaatsen van ons vaderland zijn bijdragen toegezonden.

Het is echter noodzakelijk nog eens op de zaak terug te komen. Er heeft zich n.l. bij het fonds een Hongaar aangemeld, met het verzoek om steun te mogen ontvangen.

Hoewel het in den regel niet wenschelijk is om in gevallen als deze namen te vermelden, zoo meenen we, dat er in dit geval geen bezwaar tegen kan zijn den naam te noemen, omdat toch die naam reeds in zeer ruimen kring bekend is.

Bedoelde Hongaar dan is De Alexander Czekey. Deze is hulprediker geweest van De Aladar Szabo, die onlangs op zijn reis door Nederland zoo veel sympathie wist te wekken. De Czekey kent ons land, immers hij was geruimen tijd de gast van De H. A. Munnik te Zwolle en heeft zich in Zwolle en omgeving onder de leden onzer kerken vele vrienden gemaakt. Op dit oogenblik vertoefte hij te Edinburg, maar in het voorjaar hoopt hij aan de Vrije Universiteit zijn studien te kunnen voortzetten. Directeuren der Vereen. v. H. O. op Geref. Grondslag hebben aan De Czekey de in uitzicht gestelde plaats in het Hospitium toegezegd en het Bestuur van het Hongaarsche Studiefonds zal straks hebben te overwegen, of en zoo ja tot welk bedrag steun kan worden geboden.

Om steun te kunnen geven, moet er echter geld zijn en geld is er nog niet veel. Uit verschillende andere provincien hebben we berichten over de daar toegezonden bedragen, maar uit Noord-Holland hoorden we nog zeer weinig, eigenlijk alleen iets uit Amsterdam.

Mogen we de broeders, die zich bereid hebben verklaard in onze provincie contributies te winnen, vriendelijk verzoeken, te melden, wat ze hebben ingezameld? En mogen we de lezers van ons blad nog eens aan deze zaak herinneren? Er zullen wel onder hen zijn, die er iets voor voelen. Grote bedragen worden niet gevraagd, als we den broeder, die nu komt, maar vast een beetje kunnen helpen.

Nog een ander punt. Men heeft mij gevraagd, hoe de verhouding van het Hongaarsche studiefonds is tot de aktie van de hoogleraren Bouwman en Hoekstra en Dr. Wielenga.

Melden we, dat van konkurrentie geen sprake is. Het Hongaarsche Studiefonds was opgezet en had in alle provincien zijn organisatie, eer het schrijven van de bovengenoemde broeders in de bladen verscheen en aan de kerkeraden werd verzonden. Persoonlijk hebben we dan ook — zonder eenige andere dan persoonlijke verantwoordelijkheid — met Dr. Wielenga de vraag besproken, of verband niet mogelijk was, daar het Studiefonds toch niet anders wil zijn dan een onderdeel van het grootere plan. Dr. Wielenga verklaarde van de organisatie van het Studiefonds niet te hebben geweten en ook verband wenschelijk te achten. Die zaak zal dus wel in orde komen.

Wij schrijven dit alles om met nadruk te verklaren, dat het niet de bedoeling is om het plan Bouwman—Hoekstra—Wielenga te dwarsboomen, integendeel we bevelen het hartelijk aan. Maar we meenen toch ook aan de broeders en zusters te mogen vragen om een kleine gave, om hem, die hier komt, niet studeeren mogelijk te maken.

Gaven zende men aan den heer C. v. d. Bos, Reguliersgracht 9, Amsterdam. Br. v. d. Bos heeft voor de korrespondenten kwitanties beschikbaar om de contributies te innen.

Het doet ons genoegen te vernemen, dat hierin althans naar samenwerking gestreefd wordt.

Van harte bevelen wij deze zaak aan.

HEPP.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN.

De kerk en de sociale kwestie

bezien door een niettheoloog.

II.

II. Invloed en beteekenis van de kerk voor de sociale kwestie en omgekeerd.

De kerk heeft voor de sociale kwestie beteekenis, want ze staat midden in de samenleving, en de menschen komen er in aanraking mee, en of de kerk niets of weinig of veel doet, altoos zal men in het sociale leven met de kerk moeten rekenen. De kerk, bij Rome b.v., heeft groote beteekenis voor de politiek, als ze er zich mee inlaat, en om verklaarbare reden is daarom de liberaal en sociaal democraat woedend op de Boomsche kerk.

Als men hiernaar de beteekenis afmeet, welke de kerk heeft en kan hebben voor het sociale leven, moet men erkennen dat ze groot is.

De kerk heeft een geestelijk doel, en ten eerste heeft ze daarom beteekenis. Want de mensch is geen werkmachine, de mensch, ook in de maatschappij heeft de meeste waarde als hij aan zijn bestemming beantwoordt, en die bestemming is een eeuwige bestemming.

De kerk heeft het oog op de verlossing der ziel, zegt men; als 't waar is dat ze daar alléén het oog op heeft, zal men toch erkennen, dat waar de verlossing de kern der menschheid uitmaken — zooals de Farizeeën reeds leerden — het toch zeker voor de samenleving van groote beteekenis moet zijn, hoe die kerk zich openbaart.

De beschuldiging der sociaal-democraten, dat de kerk het hechtste bolwerk van het kapitalisme is, wijst trouwens in dezelfde richting.

Anderzijds heeft de sociale kwestie beteekenis voor de kerk, want op het maatschappelijk terrein wordt de Koning der kerk het meest gesmaad om de woorden en daden der kerk, en het toeneemend onttrekken der arbeiders aan de kerk is wel het droevigste bewijs voor de stelling, dat het sociale vraagstuk voor de kerk van belang is.

Ook beoordeelt en veroordeelt men de kerk naar de daden van den arbeider en patroon, den koopman en kooper, den huisbaas of huurder, die ter kerk gaat en al is de kloof tusschen leer en leven soms schrikwekkend groot, en al treft de kerk dikwijls geen schuld, men kijkt meest zoo ver niet, en men zegt, dat die kloof tusschen beginsel en practijk slechts een uitvlucht is van ons, om de kerk te verschoonen.

Verder is daar de invloed van slechte maatschappelijke toestanden op de leden der kerk. Zoo als Israël — gelijk Smeenk meermalen herinnerde — Gods Woord niet hoorde vanwege de harde dienstbaarheid, is er op vele plaatsen der Heilige Schrift de erkenning van de wisselwerking op elkaar van stoffelijke en geestelijke dingen. De reismantel van Paulus is niet de eenige tekst, die men kan gebruiken om die erkenning te omkleeden. Kan de landarbeider, die zich afmatte in lang-gerekte werkdagen, of ook afstompte door eentonig werk, kan hij wiens leven door continuïteit en Zondagsarbeid ontvriest wordt, kan de vrouw, die zich dag in dag uit afstoot in haar drukke huisgezin, en tot op de halve cent nitrekenen moet, kan de koopman, die hardvochtig wordt door de moordende concurrentie, de rijke, die aangepord wordt door Mammon, de stakker wiens leven verarmt door totaal gemis aan levensweelde, of de beklagenswaardige, die zich niets behoeft te ontzeggen; kunnen alle deze goede leden der kerkelijke gemeenschap zijn?

Vele zijn de klachten over deze beteekenis van de sociale kwestie voor de kerk, en het zal wel zaak zijn, dat de kerken deze kennis meer productief gaan maken. Want men gevoelt immers, dat die invloed zowel uiterlijk als innerlijk groot en verstrekkend is. Wij, Patrimonium-mannen leeren niet het historisch-materialisme en wij zeggen: ieder in welke omstandigheden ook, kan recht geestelijk leven en rotsvast staan. Niemand kan zich ooit verontschuldigen met een beroep op de omstandigheden. Doch Jesaja en de andere profeten en de apostelen roepen met ernst: „Ruim de steenen weg“.

Dat er dus contact is tusschen de kerk en de sociale vragen, behoeft m.i. geen verder betoog. De invloed van het sociale leven op de kerk is onafwendbaar, en de kerk ondergaat ze of ze wil of niet.

De kerk heeft beteekenis voor de soc. kwestie, de sociale kwestie heeft beteekenis en invloed voor de kerk, hoe is het nu met den invloed van de kerk op de sociale kwestie, is die groot?

Vrij algemeen is men van meening, dat de kerk niet doet wat ze kan en moest doen, dat ze wel dingen doet, die beter konden worden nagelaten en de invloed der kerk soms verkeerd is. De taak der kerk is, zegt Dr. Sl. de Bruine, de prediking der beginselen en daarnaast de toepassing van die beginselen op haar eigen erf. Tusschen Sl. de Br. en Dr. de Moor heb ik op dit punt geen verschil ontdekt. Men zal vragen: Hoe komt het, dat de invloed der kerk te klein is bij de oplossing van het sociale vraagstuk? Omdat er over deze vraag